

KROONJAAR

Jan-Paul van Spaendonck en Robert Eksteen

KROONJAAR

Verhalen en gedichten

Faun

Leeg en gehuldigd
kwam hij thuis,
vermenigvuldigd
tot een muis.

Kroonjaar, A. Roland Holst

Afbeelding omslag: The Feast, Herbert Morton Stoops (1888-1948)

Vormgeving en opmaak: de auteurs

© Jan-Paul van Spaendonck en Robert Eksteen, 2026

ISBN: 9789403870397

De eeuwigdurende lente van de jeugd

1

In het in 1993 verschenen boek *Het gat in de wereld* heeft de essayist en dichter Benno Barnard het over “de sigaret die aan alle sigaretten voorafging”.

2

Hij was net dertien. Hij had zijn eerste pakje shag gekocht. Hij was het al een tijdje van plan geweest, maar schroom had hem weerhouden. Hij was lang voor zijn leeftijd, en met een vage schaduw van dons op zijn kin kon hij voor een paar jaar ouder doorgaan, maar toch durfde hij niet echt een sigarenwinkel binnen te stappen. Wat hij niet wist was dat het de tabakshandelaars geen ene moer uitmaakte hoe oud hun klanten waren, als ze maar omzet draaiden.

Dat hij zou gaan roken was vanzelfsprekend, iedereen op school deed dat in het einde van de zestiger jaren. Je in de fietsekelder van het lyceum vertonen zonder een pakje Zware Van Nelle in het linkerborstzakje van je afgedragen spijkerjasje zou al te spoedig volstrekt onbespreekbaar worden. Je rookte, of anders was je cool definitief naar de vaantjes...

Hij fietste met zijn buit naar het rozenplantsoen net buiten de invloedssfeer van familie en burens, tussen de Pieter Jelles Troelstraschool, zijn oude lagere school, en wat iedereen “de Sloot” noemde: een vaart die leidde van het Eendrachtpark naar het Sloterpark. Staande en met de fiets tussen zijn benen opende hij zijn allereerste pakje shag. Hij bestudeerde de samengeperste plak tabak, die er helemaal niet uitzag zoals hij zich dat voorgesteld had, en plukte er ten slotte wat draadjes

uit. Aha! Dit leek wel te gaan lukken. Zijn met Mascotte vloei gedraaide debuutsjekkie had allerlei rare bulten, maar rook goed, zoals het hoorde: een kruidige lucht die achter in je neusholte een tintelende mengeling van spanning en gezelligheid opriep.

Hij stak het sjekkie aan en nam een tentatieve trek. Hij had wel degelijk al eens wat trekjes genomen, meestal van een Belinda die de vroegrijpe meisjes meenamen naar schoolfeestjes, maar was in het geheel niet voorbereid op de dramatische verschillen tussen dat lichte rokertje en het grote-meneren-werk van de weduwe Van Nelle. Hij verslikte zich terstond en werd bekropen door een diep gevoel van schaamte, spijt en zinloosheid. Maar door die ellende en het gehoest heen begon allengs iets binnenin zijn hoofd te gonzen en hij begreep al snel dat hij nog niet klaar was met dat roken. Wel leek het hem een goed idee om de fiets even neer te zetten en op een bankje te gaan zitten. Langzaam duizelig wordend bezag hij zijn leven in Geuzenveld op een volkomen nieuwe manier. Eén van zijn maagdelijkheden was hij aan het kwijtraken en hij beseftte dat hij aan het toetreden was tot een nieuwe kaste, een stoere nog wel! Hij fietste naar huis met het gevoel dat hij een overgangsrite had doorgaan. Groeien gaat schoksgewijs en dit was een van de grootste schokken geweest.

3

In de eeuwighdurende lente van 1973 loopt een jongen van zeventien naar het afgesproken punt, bij de ingang van de fietsenkelder van de scholengemeenschap. Hij is bijna twee meter lang en met zeventig kilo broodmager. Zijn kleding is vrij standaard: een zwarte corduroybroek met verstellingen op de knieën, één rood, en één groen. Een zware, lederen riem. Een

rood T-shirt zonder opschrift en een zwart corduroy jasje dat hem nog niet tot de navel komt, open, de linker borstzak gevuld met een pakje shag. Zijn meest opmerkelijke kledingstukken zijn een paar mocassins van licht beige suède met zolen van hergebruikte autobanden, profiel en al. Omdat het schoeisel in een ver derdewereldland in elkaar gelijmd is, zijn de zolen vrijwel onmiddellijk los gaan laten, zodat zijn tred, toch al slungelig en gebogen, ook nog een beetje flapperend geworden is. Hij draagt een stalen bril met dikke glazen. Zijn haar is weelderig lang, voorbij schouderlengte, en in een keurige scheiding in het midden in twee symmetrische stukken verdeeld. Ondanks zijn jeugd heeft hij al een volle baard, die een paar centimeter onder zijn ogen begint en doorloopt tot aan de rand van zijn hemd. Hij neuriet een nummer van Led Zeppelin.

Aangekomen op de afgesproken plaats en in afwachting van zijn vriend gaat hij op het lage muurtje zitten, hun vaste ontmoetingsplaats. Zijn vriend heeft Latijn en zal zo wel naar buiten komen. De jongen haalt een pakje Javaanse Jongens uit zijn borstzak, trekt drie vloeitjes uit het blauwe pakje en begint een joint te bouwen. Schoolmeisjes in suède en bloemetjes paradeeren haar frisse borsten in het rond en stoere jongens uit de Molukken pochen met hun Puchs. Goofy, een waanzinnige hippie die een klas hoger zit, snort langs op zijn watergekoelde Zundapp en groet de wereld met een indianenkreet. De zon schijnt, het groen ruist, de vogels kijken aandachtig mee, de hele tuinstad trilt en tjilpt.

Eerst plakt de jongen twee vloeitjes schuin tegen elkaar aan, zodat een trapezium ontstaat met een smalle en een veel bredere zijde. Dan plakt hij het derde velletje tegen de brede zijde. Hij snippert wat tabak op het vloeipapier, niet te veel, opent een pakje zilverpapier en haalt een grijsbruin klontje tevoorschijn, dat hij korte tijd met zijn altijd naar benzine stinkende

stormaansteker verhit. Met enige moeite brokkelt hij de bros geworden rode Libanon over de tabak. Dan scheurt hij een randje af van het Rizla-karton, rolt het op en legt het tegen de tabak aan. Hij likt de overgebleven plakrand van zijn constructie en rolt een verlengd sjekkie. De punt draait hij dicht, zodat een torpedovorm ontstaat.

Daar verschijnt zijn vriend. Met bestudeerde nonchalance wipt hij over het muurtje en gaat naast zijn maat zitten. Deze steekt, na een gegromde begroeting, het puntje van zijn sigaret in brand en zuigt een paar keer aan het filter. Pas na een paar halen, weet hij, wordt het eerste korreltje hasj bereikt. Als het zover is inhaleert hij met stokkerige halen, alvorens af te geven. Zijn hoop dat het hem deze keer zonder een hoestbui lukt wordt ogenblikkelijk de bodem ingeslagen. Zijn vriend lijkt iets ervarener te zijn en weet zijn hoest nog net te beheersen.

Hij draagt over zijn spijkerbroek een groene, halflevende sweater. Een kettinkje van leer met een Ankh hangt om zijn nek. Hij draagt leren cowboylaarzen. Een lichtgrijze, vormeloze, vilten hoed beschermt zijn ogen tegen de zon. Hij draagt een Burt Reynoldssnor. Vanonder de hoed komt een exuberante bos vol, krullend haar tevoorschijn.

Hij geeft de joint weer terug aan de jongen. Ze praten. In een half uur passeren alle belangrijke onderwerpen de revue: meisjes, Ufo's, Jethro Tull, de lente, tijdachines, meer meisjes. Ze zijn één, ze delen het heden, dat oneindig is.

Het leven is oneindig: het is oneindig lang geleden dat hun leven begon, en ze zullen nooit doodgaan, die twee, ze zullen nooit oud worden. De lente duurt eeuwig en ze hebben alle tijd, alle tijd van de wereld in deze tijdloze lente in het lome Amsterdam-West.

RE, 2011

Maart

De wereld wordt door stormen schoon geblazen,
en als een gouden olie uit kristallen schenkan
vloeit het licht, en vult de maartse lucht.

Een wolkennet met wijde blauwe mazen
is luchtig vallend om de aarde gedrapeerd:
de vogels weven het in dronken vlucht.

JP, 1978

Verdrinkingsgevaar

Wanneer je alles wat we toen gedaan
hebben bekijkt in een groter verband
dan weet je dat je niet met je verstand
kunt weten waar we toen hebben gestaan,

want ook al stonden we toen hand in hand
en tuurden we verliefd naar volle maan,
de zee die alles beter ziet vergaan
bespeurde afbraak bij ons op het strand.

Jij wilde in mijn liefde een methode,
maar ik kon niet schematisch bij je blijven.
Het was dan ook een waarschuwing van god

dat juist toen ik je kuste, wrang van spot,
een bord de kleine haven in kwam drijven:
“Met hoge vloed is zwemmen hier verboden”.

RE, 1976

Voorjaarsstorm

'k Heb op mijn wandeling vandaag
geen mens ontmoet; alleen de regen
tikte aan mijn kraag,
ik kwam de stormwind tegen.

Ik vond signalen op mijn pad
van het bedrogen lenteleven:
een linde had zijn blad
de wind teruggegeven.

Ik stond in het namiddaglicht
onder een boom die bloesem morste.
Het was of ik 't gewicht
van alle dingen torste.

Gecompliceerde Atlas
van een andere eeuw!
'k Was nooit zo dicht bij het geluk
als in die bloesemsneeuw.

JP, 1980

Veronica

Het gezin Riemersma was zo kinderrijk dat het bijna uit dat kleine huisje barstte. Het krioelde van leven onder de terracotta dakpannen. Het huisje lag bij ons om de hoek, ik kon het vanuit de achtertuin zien. Het was hetzelfde poppenhuis als waarin wij woonden, twee verdiepingen, drie slaapkamertjes, tuintje, schuurtje. Voor ons vijven was het net groot genoeg. Na de geboorte van mijn jongste broer verhuisden we naar een ruimere woning. De Riemersma's waren met z'n negenen en bleven waar ze waren.

Op de zolder, die eigenlijk niet meer dan een betimmerde vliering was, huisden de drie oudste zoons. In mijn ogen waren het al mannen, vooral de oudste, die zijn dunne haar glad gekamd achterover droeg en 's ochtends met een aktentas op pad ging, de buurt uit, naar een school of misschien zelfs een kantoor. Ik ben een keer op die zolder geweest, hun slungelige lijven hadden er nauwelijks speelruimte. Gelukkig waren ze te ernstig om nog te spelen. Ze lieten me zien hoe je van een klenhanger een antenne kon maken. Ik probeerde de geheimzinnige piratenzender REM te ontvangen maar kreeg alleen geruis en geflikker uit de ether door. Ik miste duidelijk de handigheid van de zonen Riemersma.

De oudste broers van het grote Friese gezin heetten Klaas, Meindert en Tjeerd. Namen zo gewoon als het ruige brood dat ze aten, met vetspek of suiker. Ergens gaandeweg moet er iets belangrijks voorgevallen zijn in het leven van de ouders (de komst naar de grote stad, een religieuze openbaring?) want de eerstvolgende zoon kreeg de plechtstatige katholieke naam Fidelis mee, en de dochters die daarna ter wereld kwamen werden allen naar heiligen genoemd.

Fidelis paste niet bij zijn naam, dat vond ik als kind al. Zijn naam suggereerde iets verhevens, had een bijzondere glans, een stralenkrans bijna, als op een bidprentje, maar de jongen die ermee aangeropen werd was van slordige en grove makelij. Hij loenste of had een lui oog, was te lang voor de korte broek die hij droeg, en praatte met een rare overslaande stem waarin de snottebellen die hij met zijn hand wegveegde hoorbaar waren. Hij moet al in de puberteit zijn geweest maar zoog zich aan mij vast met een hardnekkige trouw, die zijn naam dan wél weer eer aandeed.

De weg naar Osdorp was nog in aanleg. De strook grond waarop later het asfalt zou komen was hoog begroeid met onkruid. Daar tussen de distels en de veldbloemen vond ik op een dag mijn persoonlijke paradijs. In een verhaal uit de Arretje Nof-reeks had ik gelezen over een ommuurde hortus, een tovertuin, waarin kruiden groeiden die je hielpen de spraak der dieren te verstaan. Mijn tovertuin was die stille strook op de Troelstralaan. Ik hoorde hoe de wind ruiste tussen de opgeschoten bloemen en liep er mompelend rond, in mezelf verzonken. Het was een grijze dag maar in mijn fantasie hing er hetzelfde gouden licht als op de plaatjes in het album van de Toonder Studio's. Ver weg was ik, in een wereld die achter de onze verborgen lag. De poort om er te komen stond in Geuzenveld, maar alleen *ik* wist die poort te vinden. Fidelis liet me niet met rust, en volgde me ook daar. Maar hij stond dan wel naast me, torende zelfs boven me uit: zijn lompe voeten waren verkleefd met de Geuzenveldse grond en konden niet gaan waar ik ging. Niet in de tovertuin. Ik probeerde hem te negeren. Ik betreurde het dat ik niet alleen was maar wist niet hoe ik dat moest oplossen. Gelaten accepteerde ik zijn drukkende aanwezigheid.

Niet lang daarna was Fidelis verdwenen. Beter is te zeggen dat hij uit mijn herinnering is verdwenen, ik vind er geen spoor van hem terug. Ik heb altijd gedacht dat hij misschien uit huis geplaatst werd, hij was tenslotte ‘niet helemaal goed’. Maar op *Het gebeugen van West* lees ik dat hij schoenlapper is geworden, een uitstekend ambachtsman bovendien, en dat hij zijn eigen bedrijfje had aan de Huizingalaan. Zulke raadselachtige gaten in de herinnering hebben meestal een heel gewone verklaring. Misschien is hij door zijn ouders onder handen genomen, misschien hebben ze gezegd dat hij te groot was geworden om nog met kleine kinderen te spelen. Misschien. Het enige waar ik zeker van ben is dat Fidelis er op zeker moment niet meer was en me niet meer lastigviel.

Ik beweer dat niet zomaar, dat de Riemersma’s vetspek en suiker op brood aten; ik verzin het niet om hun sociale status te illustreren. In de tijd dat ik nog veel met Fidelis optrok (of hij met mij) was mijn moeder een keer weg. We aten tussen de middag thuis, en ik werd ondergebracht bij de Friese overburen. Daar keek ik met afschuw naar de eettafel: thuis aten we pindakaas, hagelslag en jam op brood – geruststellende basis-luxe. Ik zei dat ik niet zo lekker was en liet het klamme witte spek aan me voorbijgaan. Ik kauwde bevreemd op een droge boterham met suiker. Op school knorde mijn maag.

Het zal Jopie zijn geweest die met het nieuwtje kwam. Jopie had maar één bal, maar die leek uit overcompensatie hormonen voor wel twee pubers aan te maken. Zijn mond liep over van vieze praatjes en hij hield een waakzaam oog gericht op de vrouwelijke populatie van de buurt. Een alziend oog: wat hij niet zélf zag maar van horen zeggen had, verbeeldde hij zich

met zo'n levendigheid dat hij algauw in zijn eigen waarneming ging geloven.

Veronica, het middelste meisje Riemersma, liet 's avonds haar borsten zien! ('Ballen', zei Jopie). Ze kleepte zich uit voor de open gordijnen en bood een glorieus uitzicht op haar tieten. We joelden het uit en spraken af om elkaar die avond te treffen in de bosjes tegenover het huis van de Riemersma's.

Maar ik was de enige die op kwam draven. Mijn ouders waren makkelijk, die van mijn vriendjes een stuk strenger. Ik stelde me hen voor, zeurend of mokkend achter de gesloten deuren. Toe mama, maar heel even! Het was een lichtloze avond in de late herfst, zonder regen of wind. Niet eens koud. Het schijnsel van de straatlantaarns stond machteloos tegen het donker, er lag een grijs vloer over de wereld, die met haar glans ook de moed leek te hebben verloren. Gehurkt tussen de stekelige takken van de bosjes keek ik omhoog naar het verlichte raam. Daarachter deelden drie meisjes een kamer, dezelfde kamer aan de straatkant waarin mijn vader zijn piano had staan. Het gordijn was niet helemaal gesloten. Ik zag van alles bewegen, heen en weer schieten, en probeerde te onderscheiden wat er gebeurde – gingen er kleren uit? – maar voordat er iets duidelijk te zien was werd het gordijn helemaal dichtgetrokken. Ik bleef nog een tijdje gaten turen in het duister maar droop toen af naar huis.

Of... Veronica verscheen aan het raam, pakte de wijd open gordijnen beet maar aarzelde met dichttrekken. Haar uitgespreide armen lieten haar blote borst vrij. Als de tweelingkelken van half-gedroomde lelies wiegden haar borsten verleidelijk heen en weer. Wit en roze. Ik hapte naar adem. Ze bleef even zo staan, keek naar buiten, naar de bosjes aan de overkant, en sloot toen met een plagerig lachje de gordijnen.

Of? Ik weet werkelijk niet welke versie de juiste is. De tweede heb ik naderhand zo vaak gedroomd dat hij de eerste – en waarschijnlijk juiste – in de herinnering bijna heeft verdrongen. Ze lopen door elkaar, die twee beelden, vloeien in elkaar over. Er zijn te veel mensen die hun verbeelding verwarren met hun herinnering, zei de negentiende-eeuwse Amerikaanse humorist Josh Billings. Het is hem vaak nagezegd, maar ik geef de voorkeur aan mijn verbeelding.

JP, 2017

Lotos

Het was in de herfst van 1972 dat Mirjam me verliet. Ik had nog nooit van iemand zó veel gehouden. Ik zag haar aan komen lopen vanaf de halte van lijn 13, rustig en rechtop, de zon scheen op haar halflange blonde haar, de lucht was blauw.

(In mijn herinnering speelt de hele scène zich beneden af, in mijn tuinkamer. Maar van daaruit kan ik nooit, over de hoge en verwaarloosde heg heen, dat uitzicht hebben gehad. Ik moet dus boven hebben gestaan, in de eetkamer op de eerste verdieping, om na de eerste schok naar beneden te rennen, de trap af, naar mijn kamer, die zich gelijkvloers bevond, rug aan rug met de fietsenbox en het trappenhuis dat de entree vormde van onze flat in het Immanuel Kanthof in Slotermeer.)

Ze droeg een rieten tas. Dat was ongewoon. Een eerste alarmbel luidde. Toen ze dichterbij kwam zag ik dat de tas elpees bevatte. Mijn lievelingsplaten, die bij haar thuis lagen omdat we daar het meest samen waren. Het blauwpaars van *Brainbox* voorop, in het zicht. De zwart-witte hoes van *Thick as a Brick* ried ik erachter. Ik rende als gezegd naar beneden. Slappe knieën maakten knielen vanzelfsprekend. Ik had alleen rond mijn elfde, twaalfde jaar een god gekend, die ik verzonnen had omdat ik het leven niet meer begreep en erg eenzaam was. Nu was die god, tot wie ik destijds elke avond een gebedje opzegde, er opeens weer. Wanhoop zwiepte me terug naar mijn koude zolderkamer van zo lang geleden. ‘God, nee, laat het alstublieft niet zo zijn...’

Maar het was natuurlijk wel zo. Eén mokerslag en alles was anders. Mirjam nam in tranen afscheid van mijn familie. En ik... geen idee hoe ik die middag doorkwam.

(Wat ik nog wel weet is dat ’s avonds Dicky Wals langskwam in gezelschap van Mirjam Asaäri, mijn eerste vriendinnetje. Ik

had ze in geen tijden gezien. Ze waren opgetrommeld door mijn geliefde, die zich zorgen om me maakte. Ik schaakte met Dicky en verloor. We dronken thee. Aan Mirjam nr. 1 bekende ik dat ik nu geen maagd meer was. Onder de omstandigheden vond ik dat een misplaatst en zelfs ranzig soort vertrouwelijkheid; maar ik kon geen weerstand bieden aan de behoefte om op te scheppen, zelfs nu de bron van die opschepperij me amper een paar uur geleden verlaten had. Ik had het koud en kon niet wachten tot ook mijn oude vrienden afscheid zouden nemen.)

De eerste dagen liep ik als een hongerig beest over straat. Ik smachtte naar een liefde die plotseling verleden tijd was, naar een lichaam dat ik opeens niet meer mocht aanraken. Kon ik haar desnoods alleen maar zien! In het park tegenover haar straat zat ik uren naar haar deur te staren. Die bleef stug gesloten.

Daarna schikte ik me geleidelijk in mijn lot. Ik werd een treurige zombie. Alles was dof, bloedeloos, kleurloos. Met Mirjam was zelfs het meest banale betoverend en bijzonder geweest, zonder haar werd zelfs het meest bijzondere banaal.

Het enige wat me nog een beetje kon verzoenen met het bestaan was Lotos, mijn band. Die was opgericht in de dagen met Mirjam en hield de warmte die zij verspreidde en het licht dat zij uitstraalde in muziek gevangen. We hadden heel wat bandjes gehad, Jan, Wilfred en ik, in diverse gradaties van vrolijke knuligheid. Nu hadden we een echte drummer, eveneens Jan geheeten, en stond niets ons succes meer in de weg, zelfs mijn liefdesverdriet niet. *Lotos* (met een o, want we waren gymnasiasten nietwaar) stond voor de geheimzinnige bloem waar de makers van Odysseus van aten, en die zo bedwelmend lekker was, dat